

Nr 569

Av herrar **Börjesson** i Falköping och **Wahrendorff**, *angående mark för fritidsområden.*

(Lika lydande med motion nr 491 i Första kammaren)

Den växande insikten hos vårt folk om internationella förhållanden har gjort oss medvetna om den höga materiella standard, som tack vare de tekniska framstegen och vårt samhälles sociala inriktning kommit det stora flertalet av oss till del. De materiella konsumtionsmöjligheterna ökar också snabbt långt utöver de omedelbara behoven, och kanske frestas vi ibland till en viss självgod stolthet vid statistiska jämförelser med livsbetingelserna för människorna i andra länder. Utvecklingen i vårt samhälle har emellertid drag, som bjuder till försiktighet i vår tillfredsställelse. I den materiella framstegsivern löper vi ibland risken att försumma de andliga värden, som är av grundläggande betydelse för ett lyckligt samhälle. Den snabba urbaniseringen och den forcerade produktionstekniken med ett ofta pressat livstempo har skapat sociala problem, som vi har svårt att bemästra. Teknik och produktion bjuder oss visserligen varor i överflöd, med ena handen, men tar samtidigt med den andra ifrån oss väsentliga värden av annat slag. Vi kan inte förbise att tendenserna i fråga om exempelvis skilsmässor, ungdomsbrottslighet, alkoholvanor och psykiska sjukdomar är oroande drag i vårt välstånd. I de stora och växande städerna — mer än en fjärdedel av vår befolkning bor i de tio största — blir sådana problem särskilt framträdande.

En träffsäker karakteristik av vårt aktuella konsumtionsläge ger docent Kurt Samuelsson i sin bok »Välfärd i otakt» med bilden av ett samhälle, där de primära, materiella livsbehoven i stort sett är väl tillgodosedda och en betydande, växande andel av produktion och konsumtion inriktas på varor och tjänster, som ofta gör skäl för beteckningen onyttigheter eller skadligheter. Denna marginalkonsumtion stimuleras och drivs fram av effektiv reklam och andra säljfrämjande åtgärder.

Här finns — enligt vår mening — anledning att också ta med miljön i bilden. Miljöförsämringen på olika områden och det uppskruvade livstempot i det moderna samhället medför ökade påfrestningar för individen med trötthet, olust och nevrosor som vanlig följd. Med realistisk blick för situationens möjligheter och krav kommer produktionen till hjälp med olika medel, som gör det möjligt för många att undfly och glömma en alltmer påfrestande och otrivsam verklighet: stimulantia av olika slag, lugnande pre-

parat, sömnmedel, schlagermusik, film, seriemagasin, veckopress m. m. i en aldrig sinande ström. Totalt utgör denna typ av »flytkonsumtion» en betydande del av den sammanlagda privata konsumtionen. I och för sig kan det kanske sägas att ett samhälle med detta konsumtionsmönster kan fungera i ekonomiskt hänseende, om den växande överflöds- och flytkonsumtionen beskattas hårt. Man skapar härigenom ekonomiska förutsättningar att möta de växande krav på social- och sjukvårdens områden, som den fortskridande miljöförsämringen kan antagas medföra.

I verkligheten torde man emellertid få räkna med att resurserna på dessa områden hela tiden kommer att släpa efter behoven. »Allvarligast är emellertid», framhåller civilingenjör Folke Hagman, en av de tekniker, som ägnat dessa problem uppmärksamhet, i en uppsats »Miljö och teknik» (Svenska Dagbladet den 2/3 1961), »att utvecklingen — genom miljöförsämringens direkta och indirekta verkningar — med obönhörlig konsekvens torde leda till en successiv försvagning av samhällets effektivitet och produktionsförmåga. Vägen ur denna kretsgång av produktionsintressen, standardkrav och flyktbehov torde vara att reducera den minst nödvändiga, ofta direkt skadliga konsumtionen till förmån för gemensamma behov och värden och då ej minst sådana av miljökaraktär. En positiv miljöpolitik bör kunna vara ett medel att påverka den privata konsumtionen i sådan riktning.»

En *positiv och aktiv miljöpolitik*, som med tanke på framtiden måste höra till samhällets angelägna uppgifter, bör bedrivas på olika vägar, exempelvis via lokaliseringspolitik, byggnadslagstiftning och naturskyddsåtgärder. Ett väsentligt och hittills i den politiska debatten föga uppmärksammat område, där mot bakgrund av den nyss skisserade samhällssituationen en aktiv miljöpolitik ter sig alltmer nödvändig, är möjligheterna att skapa en så gynnsam *fritidsmiljö* som möjligt för framför allt städernas befolkning. Vi tror, att detta problem, som får allt större aktualitet genom bilismen och den pågående arbetstidsförkortningen, t. ex. införandet av lediga lördagar i allt större utsträckning för löntagarna, har synnerligen stor betydelse för frågan, hur vi på bästa sätt skall tillgodogöra oss en fortgående standardhöjning genom en förnuftig konsumtionsinriktning och samtidigt kunna bemästra vissa sociala avigsidor av urbaniseringen och den materiella standardutvecklingen.

För att skapa en gynnsam fritidsmiljö för städernas befolkning behövs i första hand *fritidsområden*. På detta område saknas egentligen — såvitt vi kan förstå — statliga initiativ i tillräcklig omfattning. Kommuner och lands- ting har emellertid på en del håll tagit kloka och beaktansvärda initiativ, då det gäller att reservera natur för städernas folk. Stockholms stad har t. ex. till rekreation och avkoppling för stockholmarna förvärvat en del mark

(ca 10 000 hektar) och förfogar över ett par hundra semesterlägenheter, som kan hyras ut. Göteborgs stad och Göteborgs och Bohus läns landsting har nyligen på initiativ av länsstyrelsen tagit steg i samma riktning genom att bilda en stiftelse för västsvenska fritidsområden till bevarande av värdefulla strand- och strövmarker. Stiftelsen avser att inköpa lämpliga områden eller förvärva nyttjanderätten till dessa. Genom sådana förutseende arrangemang, som dock hittills synes ha förekommit endast i ganska blygsam omfattning, blir värdefulla fritidsområden undandragna privata spekulationsintressen och för framtiden förbehållna ett allmänt medborgarintresse. Det är önskvärt, att kommuner och landsting som ett led i miljöpolitiken målmedvetet och helst i samarbete med naturskyddsorganisationerna tillförsäkrar i första hand städernas invånare sådana relativt närbelägna rekreationsområden. Samtidigt är det viktigt att i tillräcklig utsträckning skapa sådana former för utnyttjande av våra fritidsområden, att deras miljövärde inte samtidigt går mer eller mindre förlorat, som fallet nu ofta är. Särskilt gäller detta våra sjö- och havsstränder, alltså vår, jämte fjällvärlden, mest exklusiva och för friluftsliv lämpliga miljö.

Ett lika viktigt led i denna aktiva miljöpolitik anser vi emellertid vara att underlätta stadshushållens möjligheter att i en helt annan omfattning än nu förvärva *egna fritidshem*, självägda replipunkter för hela familjen vid semestrar och veckoskiftet på ej alltför långt håll men i samklang med naturen och på tillräckligt avstånd från vardagens stadsbuller och jäkt. En sådan *dubbel bosättning* för städernas folk med möjligheter att regelbundet utnyttja fritiden till förnuftig rekreation och avkoppling i hälsosam miljö framstår allt klarare som en stor social angelägenhet och vore nu en naturlig målsättning för samhällets strävan till standardförbättring. Den dubbla bosättningen är förvisso även ett önskemål hos de enskilda i de större tätorterna. »Stadsbon måste ha sitt torp för att behålla kontakten med det värdefullaste i sitt väsen.» (Ria Wägner)

Det är än så länge överraskande få stadshushåll som förfogar över egna fritidshem. En för några år sedan av konjunkturinstitutet företagen urvalsundersökning visade att (1956) endast 7 procent av de tillfrågade hushållen ägde »sommarstugor» (motsv.). I tidskriften *Industria* har redaktör Allan Lundberg häromåret för bl. a. stockholmarnas del kommit fram till samma siffra och konstaterat att medelinkomsten för dem som ägde fritidshem genomgående låg ganska högt och i vissa fall mycket högt, t. ex. i Österskär vid 38 000 kr., vilket ger besked om att särskilt låglönegrupperna har svårigheter att förverkliga önskedrömmen om ett fritidshem.

En orsak här till är utan tvivel den starkt spekulationsinriktade mäklarverksamhet som vuxit upp på senare år med potentiella fritidsområden som huvudobjekt och långtgående vinstintressen som mänskligt att döma enda

riktpunkt. Ett tiotal tomtbolag i landet bedriver — ofta med »underbolag» — en exploatering av skärgårdsområden och stora marker i mellansvenska bygder i nära nog industriell skala, ofta utan hänsyn till naturskyddssynpunkter och med mycket stora vinstmarginaler. Ungefär hälften av sommarstugehandeln går genom deras händer. Vid sidan av dessa spekulationsföretag, vilkas miljonaffärer i fritidsområden i stor utsträckning synes finansierade med kapital från den grå marknaden, florerar en växande kommers med torp och stugtomter genom enskilda jobbare, vilkas metoder ofta är minst sagt durkdrivna. I en tidning (Allt i Hemmet nr 9/1960) har en namngiven förvärvsarbetande mor, ensam med tre barn, lämnat en chockerande redogörelse för hur hon blivit avlurad större delen av sitt lilla spar-kapital genom en samvetlös tomtjobbares försorg. För att förverkliga önskedrömmen om ett sommartorp för sig och de sina svarade hon på en annons med signaturen »Ägaren direkt» och en i annonsen angiven köpeskilling på 6 000 kr. »Ägaren», som i själva verket visade sig vara en »mäklare», duperade henne att acceptera ett tillägg till köpeskillingen på 4 000 kr. som »mäklararvode» och att genom handpenning och växelarrangemang som förskott betala 1 800 kr., ett belopp som hon förlorade, då hon vid närmare påseende fann att stugan, som på sin höjd var värd en eller annan tusenlapp, genom en rad fel och brister var otjänlig för sitt ändamål och hon därför nödsakades kräva återgång av köpet.

I en kommentar till hennes redogörelse konstaterar redaktör Bertil Arvidsson och arkitekt SAR Bengt Warne, som studerat dessa förhållanden, att hennes erfarenhet »ingalunda är någon isolerad upplevelse — vi vet att många människor dagligen lockas att köpa torp till väldiga överpriser». De anför ett exempel: »Ett torpställe som erbjöds för 12 000 kr. av 'ägaren direkt' visade sig vara köpt året innan hos lantbruksnämnden för ett pris som stämde bättre med det egentliga värdet — nämligen 4 000 kr. Torpet hade ej rustats upp utan såldes i samma skick som det köpts. Men på frågan om man kan polisanmäla 'torpskojarna', som använder sig av alla upptänkliga knep, konstaterar experterna resignerat: 'Bara i undantagsfall, när det är fråga om rena bedrägerier. Att ta ut en vinst som är mångdubbelt större än torpets värde är i och för sig inte olagligt, även om det hör hemma i gränsområdet till ocker'.»

Många sådana exempel kunde anföras. Det frodas en sällsynt obehaglig spekulering med hårdföra metoder på detta område i både större och mindre skala. Många gånger drabbar denna tivelaktiga och av profitintressen helt dominerade förmedlingsverksamhet, beträffande skärgårdstomter och fritidsområden, vilken florerar utanför de auktoriserade eller eljest välkända fastighetsmäklarnas räjong, små inkomsttagare, kanske trötta och rekrea-tionsbehövande människor, för vilka förlusten och besvikelsen kan vara ett

hårt slag. De stora vinstmarginalerna för tomtexploatörerna lägger många gånger hinder i vägen för små inkomsttagare som saknar förmögenhet att förvärva ett fritidshem, eller också lockas köparen av exploatören eller hans försäljare med en mycket blygsam kontantinsats och ett speciellt avbetalningssystem — vanliga avbetalningsregler gäller ej — att betala ett mycket högt överpris. Karakteristiskt är vidare att den ursprunglige säljaren, vanligtvis en jordbrukare eller fiskare, ej får en skäligen vinstandel.

Mot bakgrunden av det förut skisserade, socialt angelägna önskemålet att möjligheter skapas för alla stadsfamiljer, som så önskar, att förvärva egna fritidshem i välplanerade fritidsområden till lägsta möjliga kostnader anser vi att en utredning snarast bör klarlägga de oroande tendenserna i utvecklingen då det gäller exploatering av fritidsområden och förmedlingsverksamheten i samband därmed. I denna utredning, som lämpligen även bör beakta naturskyddsorganisationernas aspekter samt de intressen som bevakas av jordbrukets fackliga föreningsrörelse (Riksförbundet Landsbygdens folk), är det angeläget att undersöka möjligheterna att — exempelvis i anslutning till lantbruksnämnderna, som redan har vissa fast i praktiken ej så betydelsefulla funktioner på detta område — åstadkomma en sanering genom att skapa en systematisk förmedlingsverksamhet genom det allmännas försorg. I denna verksamhet bör även ingå åtgärder för att säkerställa en estetiskt och tekniskt förnuftig planering av fritidsområden och fritidsbyar. Vidare är det nödvändigt att klara ut problemets finansieringssida, där den mest tilltalande lösningen sannolikt är ett system med statliga garanti-lån i kreditinrättningarna till de familjer som önskar förvärva fritidshem.

Då det synes pågå en forcering av exploatörernas uppköp av markområden i spekulationssyfte på många håll i vårt land, bör den här påkallade utredningen förverkligas snarast möjligt.

För landsbygdens del vore en samhällsinsats i här påkallad riktning värdefull från flera synpunkter. De lantbrukare som lämnar mindre bärkraftiga jordbruk och säljer skogs- och skärgårdsområden kunde sannolikt genom mellanhandsmarginalernas bortfall erhålla en rättvisare köpeskillning. Många glesbygder skulle tillföras en — låt vara periodiskt bosatt — befolkning med den stimulans detta kan medföra beträffande handel och samfärdsel i dessa bygder.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allsidig utredning av möjligheterna att begränsa spekulationsverksamhet i fråga om mark som är lämpad för fritidsområden samt att genom det allmännas medverkan skapa förutsättningar för städernas invånare att i väsent-

ligt ökad utsträckning till skäligen kostnader få tillgång till
fritidshem i välplanerade fritidsområden.

Stockholm den 26 januari 1962

Bengt Börjesson
i Falköping

Harry Wahrendorff